

RAQAMLI IQTISODIYOTNING NAZARIY ASOSLARI

Jo‘rayev Dilshod Alisher o‘g‘li

TATU, mustaqil tadqiqotchi

"Raqamli iqtisodiyot" atamasi nazariyada ham, amaliyotda ham keng qo'llaniladi, ammo uni talqin qilish borasida yakdil fikr mavjud emas. Sten Kaplanning xavf tahlili metodologiyalaridagi taniqli da'volariga ko'ra, dunyo muammolarining 50% bir xil so'zlar turli tushunchalarni tavsiflash uchun ishlatiladigan vaziyatlardan kelib chiqadi va bir xil foiz bir xil tushunchalarni turli so'zlar bilan talqin qilishdan kelib chiqadi [1].

Bu xulosa raqamli iqtisodiyot uchun ham xos bo'lib, unda jurnalistlar va mutaxassislar ko'pincha "raqamli iqtisodiyot" atamasini raqamli mavzularga e'tibor qaratish uchun ishlatadilar, bu esa raqamlashtirishning turli tendentsiyalariga ishora qiladi. Natijada, semantik o'zgarish sur'ati doimiy ravishda tezlashib bormoqda, bu esa ushbu yangi bilim sohasining chegaralarini xiralashtirish, o'ziga xosligi va investitsiya jozibadorligini yo'qotish xavfiga olib keladi.

Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishning dolzarbligi ijtimoiy media orqali ijtimoiy kommunikatsiyalarning o'sib borayotgan ko'lami va almashinuvlar tezligi va xilma-xilligini oshiradigan raqamli platformalarning samaradorligidan kelib chiqadi (ishlab chiqarish jarayonlarining diskretligi, dasturlashtirilishi va algoritmik tabiatiga asoslangan texnologiyalardan foydalanish orqali). Bu, o'z navbatida, ommaviy ishlab chiqarish samaradorligini oshirish va iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanish uchun tubdan yangi va kengroq imkoniyatlarni ochadi. Jahon iqtisodiy forumi mutaxassislarining fikriga ko'ra, raqamli transformatsiya salohiyati (har xil xarajatlarni kamaytirish uchun raqamli texnologiyalardan keng foydalanish natijasida ham, iqtisodiy va ijtimoiy jarayonlarni optimallashtirish vositasi sifatida ham, yangi sanoat tarmoqlarining paydo bo'lishi natijasida ham) 100 trillion dollardan ortiqqa baholanmoqda [2].

Ko'pgina mamlakatlar raqamli rivojlanish strategiyalarini yuqori ustuvorliklar sifatida belgilab oldilar va iqtisodiyot va jamiyatni raqamlashtirish bo'yicha bir qator chora-tadbirlarni amalga oshirmoqdalar. Ular orasida O'zbekiston ham bor, u axborot texnologiyalari jarayonlarini kengaytirish yo'lini tanladi va buni raqamli iqtisodiyot uchun davlat dasturi doirasida amalga oshirmoqda, bu dastur asosiy infratuzilmani takomillashtirish, ma'lumotlarni yaratish va yetkazib berish, inson resurslari va tartibga solishni qo'llab-quvvatlash, barcha sohalar va faoliyat turlari bo'yicha biznes jarayonlari o'zaro ta'sirini har tomonlama qo'llab-quvvatlash, shuningdek, autsorsingdan kompyuter xizmatlarini ko'rsatish uchun mahsulotga asoslangan modelga o'tishni o'z ichiga oladi, bu esa mamlakatga eksport qilinadigan dasturiy mahsulotlar uchun sotishdan keyingi xizmatdan ko'proq daromad olish imkonini beradi.

"Raqamli iqtisodiyot" atamasiga qaytadigan bo'lsak, shuni ta'kidlash kerakki, AKT, raqamli texnologiyalar va katta ma'lumotlarni tahlil qilish bilan bog'liq faoliyat sohalari, shakllari va turlari shunchalik tez rivojlanmoqdaki, hatto ta'riflar ham bunga erisha olmaydi.

25-Yanvar, 2026-yil

Shu munosabat bilan raqamlashtirishning kontseptual asoslarini aniqlashtirish ham, uning hozirgi holati va istiqbollarini baholash ham dolzarbdir, bu esa ushbu hodisa uchun tegishli nazariy asoslarni talab qiladi.

Uning ikkita asosiy jihatini ta'kidlash kerak: raqamlashtirish va raqamli iqtisodiyot. Birinchisi ishlab chiqarish va boshqaruv texnologiyalari va axborot resurslarini raqamli qurilmalar va texnologiyalardan samarali foydalanish uchun mos holatga aylantirishning uzoq muddatli, murakkab va ko'p qirrali jarayoni bo'lib, quyidagi maqsadlarga erishishni nazarda tutadi:

- ma'lumotlarni to'plash, tizimlashtirish, uzatish va tahlil qilish xarajatlarini kamaytirish va ishonchliligini oshirish (diskret sensorlar orqali - narsalar interneti, RFID teglari va boshqalar);

- iqtisodiyot va jamiyatda aloqa xarajatlarini kamaytirish va soddalashtirish (kontent va aloqa kanallarini raqamlashtirish);

- odamlar va biznes jarayonlarining vertikal va gorizontal ravishda ko'p qirrali o'zaro ta'siri uchun tizim yaratish (tashkilotlararo raqamli tizimlar).

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Kaplan S. The Words of Risk Analysis // Risk Analysis. 1997. N17(4). P. 407–417.
2. Нейсбитт Дж., Эбурдин П. Что нас ждет в 90-е годы. Мегатенденции. Год 2000. М., 1992.